

„Emeltessék fel és szenteltessék meg az Ő nagy neve a világban, amelyet akarata szerint teremtett. Ő tegye uralkodóvá királyságát még a ti életek idején, és a ti napjaitokban és Izrael egész házában napjaiban, hamarosan és a közeli időben... Ő, aki békét teremt magasságaiban, Ő teremtsen békét számunkra és egész Izrael számára!”
(Káddis)

Két kérés a Miatyánkból

„Jöjjön el” a te országod!

Mivel Jézusnak teljesen új elképzelése volt Isten országáról – arról a „világról”, ahol Isten feltétlen atyai jósága érvényesül, nem pedig (nem létező) „királyi, uralkodói” mivolta –, nem meglepő, hogy az Isten országára irányuló *kívánságot* is új megfogalmazásba öltöztette. A megfogalmazásnak meg kellett felelnie az új elképzelésnek.

Feltételezhető, hogy kisfiúként és fiatalemberként Jézus a szokott módon a többiekkel együtt imádkozta az Isten országára vonatkozó általános kívánságot, nagyjából úgy, ahogyan az mindmáig eleven a *Káddisban*: „*Tedd uralkodóvá királyságodat!*” És ez azt jelentette: Hozd létre itt, körünkben a te országot! Am életének egy különleges pillanatában bizonyára feltárult előtte az igazság, vagyis hogy ez a kívánság csak így hangozhat: „*Jöjjön el a te királyságod!*”

Változott valami az új formától? Még hogy változott-e valami? Aligha létezik még két olyan mondat, amely ilyen erősen fejezi ki látszólag ugyanazt, s ugyanakkor két, ilyen teljesen különböző Isten-elképzelést állít szembe egymással. Látszólag két azonos mondatról van szó, de lényegüket tekintve valójában teljesen eltérőek.

Hát nem ugyanarra megy ki, ha azt mondjuk: „*Tedd uralkodóvá királyságodat!*”, vagy ha azt: „*Jöjjön el a te királyságod!*”? Ami az eredményt illeti, bizonyára. Ha Isten „létrehozta” országát, akkor itt lesz; ha országa „eljött”, akkor szintén itt lesz. Az eredmény ugyanaz lesz. De ez az eredmény teljesen eltérő módon jön létre! Ha azt mondjuk, „*Hozd létre a te országot!*”, akkor Isten szólítjuk fel bizonyos cselekvésre: *Ő* hozza létre! Ha azonban azt mondjuk, „*Jöjjön el a te országod!*”, akkor azt kívánjuk, hogy egy bizonyos történés, nevezetesen az Ország eljövetele, menjen végbe. Hát nem Istenhez intézzük ezt a második kívánságot is, nem Isten a szerzője-e itt is a várt „történésnek”? – úgyhogy ugyanaz az eredmény éppenséggel ugyanazon a módon jön létre?

Ha így lenne, akkor Jézus *világos ok nélkül* öltöztette volna új formába Izrael népének ősi kívánságát. Változtatása azonban az akkori Isten-elképzelés szerint egyáltalán nem ártalmatlan dolog. Mert merészkedhet-e valaki arra, hogy ebben az Istenhez intézett ima-kívánságban többé ne az Ország elhozójának és megvalósítójának nevezze Őt, akitől az Országot várjuk – ellentétben azzal, ahogyan azt idáig mindenki tette (s ahogyan a Káddis is teszi)? Isten maga meglehetősen erős[nek vélt] érzékenységében ugyancsak felbosszankodhatna személyének megkerülése miatt, és azt mondhatná: „Hát tulajdonképpen ki teljesítse kívánságokat? Hiszen csak én tehetem meg! Miért kerülgetitek tehát annak kimondását, hogy *én* tegyem meg?”

Véletlenül valami hibát követett el Jézus ezzel a kis változtatással? Szó sincs róla. A szilárdan rögzült formák ellenállnak a változtatásnak; ha valaki mégis megváltoztatja őket, szándékosan teszi. Jézusnak fontos, hogy ezt a kívánságot éppen így, ebben az akkori érzék számára merész és új alakban tanítsa; a régi alaknak nincs már értelme számára.

Mert Isten országa nem a mennyei Atya elhatározása révén fog létrejönni, hanem *maguk az emberek fogják előidézni* emberies magatartásukkal és cselekvésükkel! Teljesen az embereken fordul, hogy Isten országa „eljön”-e. Az Atyához intézett kérés, hogy Ő hozza létre országát, nem helyénvaló; a mennyei Atya azt mondaná erre: „Ez nem az én dolgom, hanem egyedül a tiétek!”

„Hozd létre a te országot!” – ez még „igazi” ima-kívánság volt: az imádkozó arra kérte Isten, hallgassa meg kívánságát, és valamikor (a Káddis úgy gondolja, hogy lehetőleg még a mi életünk idején!) teljesítse. E kérés mögött

az az előfeltevés állt, hogy elhatározásának megfelelően Isten fogja létrehozni az ő országát. – A „*Jöjjön el a te országod!*” azonban – bár ez is egy kívánság, és szintén imádságban hangzik el – nem „igazi” ima-kívánság abban az értelemben, hogy teljességét nem várhatjuk a megszólított mennyei Atyától, mert csak mi, emberek, csak mi magunk vagyunk képesek teljesíteni.

Mit jelentenek hát akkor ezek a szavak: „*Jöjjön el a te országod!*”? Először is a mennyei Atyához intézett közlését annak, hogy azt kívánjuk, úgy szólván az a szívünk vágya, hogy bárcsak megtörténnék az, amit itt – éppenséggel kívánságként – kimondunk. De minék ez a közlés, ha egyszer a mennyei Atya egyébként is ismeri kívánságainkat? Nos, ezzel a pár szóval a mi, Isten országa melletti *hitvallásunkat* mondjuk ki a mennyei Atya füle hallatára. S ez a hitvallás tartalmazza *szándékunkat, elhatározásunkat*: Azt akarjuk, hogy Isten országa eljöhessen, mindegyikünk ezt akarja. S ez egyúttal azt jelenti: A mennyei Atya füle hallatára kijelentjük (a „megfogadjuk” túlságosan nagyzólan hangzanék), hogy erőnköz képest azon fáradozunk majd, hogy az őszinte emberiség parancsa szerint fogunk élni. S ezzel kapcsolatban azt is kijelentjük, hogy eközben nem zavartatjuk magunkat annak valószínűségétől, hogy alighanem soha nem fogjuk megérni azt, amit szeretnénk elérni.

A zsidók is tudták, hogy Isten nem „valamikor” fogja létrehozni országát, amikor éppen kedve és hangulata lesz hozzá. Prófétaik megtérésre és bűnbánatra szólítottak fel, törvénytudóik pedig tudták, miféle áldozati adományok és bűnbánati gyakorlatok szükségesek Isten „megnyugtatásához”; számos, apró részletekbe menő előírással szabályozták az Istennek tetsző viselkedést. Továbbá létezett az az elképzelés, hogy Isten csak akkor hozza meg talán – (hiszen ő számít az emberi sorsok urának) – elhatározását királysága megalapításáról, ha elégedett lesz néppel.

Jézus meggyőződése szerint viszont egészen más a helyzet. Persze ő is megtérésre hív fel: El az önzéstől, el a könnyörtelenségtől – irány az embertársi szeretet! De jó magaviseletünk *nem előfeltétele* Isten elhatározásának, hogy akkor majd létrehozza körülünkben az ő országát, ellenkezőleg, országának eljövetele a mi jó magaviseletünk természetes *következménye* lesz! Nem azért jön majd el, mert Isten elhatározta, hogy létrehozza, hanem az általánosan gyakorolt embertársi szeretet következtében valósul majd meg a vágyott állapot. Isten erre vár, és nem fogja elmulasztani, hogy országa létrejöttében valamiféleképpen közreműködjék.

Hogy a mi kezünkbe helyezte a döntést országa eljöveteléről, hogy felhív minket országa előidézésére – ez a boldogító igazság olyan egyszerű és olyan könnyen érthető, hogy mindenkinek egy csapásra fel kell fognia. Ezért ujjong Jézus (Mt 11,25): „Áldalak téged, Atyám, az ég és a föld Ura, hogy elrejtetted ezt a bölcsék és okosak elől, és kinyilvánítottad a kiskorúaknak!” Az „ezt” csakis az Isten országa eljövetelelől szóló jó híre lehet, s úgy tűnik, mintha ebben a pillanatban igazolódott volna a Mester számára, milyen maradtalanul igaz az ő üzenete: Csupán mindannyiunknak gyakorolnunk kell az embertársi szeretetet, s akkor eljön Isten régóta vágyott országa. Még a gyermekien egyszerű lelkek számára is világosnak kell lennie ennek. Persze vannak tudálékosak, akik ezt nem látják, nevezetesen azok, akik illetékesnek tartják magukat az Istennel való érintkezés dolgában, és hagyományos módon jogosultak örködni azon, vajon helyes módon tisztelik-e az emberek Istent – és akiknek nem áll szándékukban lemondani monopóliumukról.

Ujjongásával Jézus a mennyei Atya felé fordul, egyúttal azonban „az ég és a föld Urához” is. Atyánkat itt egyidejűleg a világ teremtőjeként is dicséri. Dicséri azért, hogy úgy rendezte be a mindenséget, hogy nekünk, embereknek megvan a lehetőségünk arra, hogy mi magunk idézzük elő Isten országát és az azt jellemző tiszta boldogság állapotát. A mennyei Atya esélyt ad nekünk – s rajtunk fordul, megragadjuk-e azt. Ennek ellenére nem szabad azt mondanunk, hogy Isten lemond országának saját kezű létrehozásáról. Nem, ez nem lemondás. Isten országának fogalma és lényege magában foglalja, hogy az általánosan gyakorolt emberiség közvetlen következménye lesz.

„Történjék meg” a te akaratom!

A „Legyen meg a te akaratom” kívánság arra a feltételezésre vezethető, hogy Jézus véleménye szerint mégiscsak a mennyei Atya határozza meg sorsunkat. Ennek épp az ellentéte a helytálló. Meg fogjuk állapítani, hogy ez a rövid mondat önmagában véve különböző értelmezések egész sorát teszi lehetővé, s azokban mind az „akaratom”, mind a „történik” szónak egészen eltérő jelentése van.

A Miatyánk e kívánságának számos magyarázója annak az imának a meghatározó szavaira hivatkozik, amelyeket Getszemáni-kertbeli nagy szorongattatásában mondott ki Jézus: „De ne az én akaratom történjék meg, hanem a tiéd” (Lk 22,40). Aki így imádkozik, mondják, az kinyilvánítja, hogy kifejezetten egyetért Isten akarásával, önmagát és egész életét Isten kezébe helyezi, és arra épít, hogy amit Isten elhatározott, az rendjén van; ez pedig azt jelenti, hogy Isten előre meg szokta határozni sorsunkat, és az ember jól teszi, ha a kedvező eseményeket hálásan elfogadja, az elkerülhetetlenbe pedig beletörődik.

Még ha feltételeznénk is, hogy a Getszemáni-ban elhangzott híres szavaknak ez a jelentése helytálló, akkor sem használhatnánk fel a Miatyánk eme kívánságának értelmezéséhez, mert ha ezt tennénk, akkor a kívánsághoz fűzött kiegészítés mindent tönkretenne. Hiszen akkor erről lenne szó: Amit elhatározta, történjék meg, „amint a mennyben, úgy a földön is”. Ebből viszont ezt a következtetést kellene levonni: A mennyben megtörténik, amit Isten elhatározott – és bárcsak így történne a földön is. Ez azonban feltételezi, hogy Isten akarata nyilvánvalóan még nem történik meg itt a földön, tehát Isten nem határozta meg előre a sorsunkat.

Jézusnak a Getszemáni-kertben elhangzott szavai ténylegesen mást mondanak. Jézus ekkor, mint korábban is gyakran, félrevonult, kísérő tanítványait egy ponton megállította, hogy ott várakozzanak rá, és egyedül ment tovább, hogy párbeszédet folytasson Istennel. Szeretett volna világosan látni abban, mi a dolga ebben a szorongatott órában. Vállalja a küszöbön álló letartóztatást – ami azt jelentené, hogy a maga igazságáért el kell szenvednie a halált –, vagy meneküljön el, húzza meg magát valahol, és mentse meg az életét, hogy ha lehetséges lesz, később teljesítse be feladatát? Mit tanácsol majd neki Isten, minek a megtételét parancsolja majd neki? Kifejezetten arra kéri Istent, ne legyen tekintettel arra, ami belőle, egy gyöngye emberből, a közeledő végtől való félelmében feltör. „Ne az én akaratom” – ne az, amit én kívánok –, „hanem a te akaratom történjék meg” – az, amit te kívánsz tőlem! A mennyei Atya, akit itt „Abbának” nevez, mondja meg neki, mit kell most tennie, s ő azt az utat fogja járni, amelyet az Atya mutat neki. S amikor megkapta Isten útmutatását, visszatér a tanítványokhoz, és közli velük, milyen elhatározásra jutott Isten akarata alapján.

De a Getszemáni-beli mondatnak még ezt a (bizonytalán találó) értelmezését sem használhatjuk fel a Miatyánk szóban forgó kívánságának magyarázatához. Mít is jelent akkor most az a különös kiegészítés, hogy „amint a mennyben, úgy a földön is”? Ha egyfelől feltételezzük, hogy Isten akarata valamilyen módon már megtörténik a földön, másfelől azonban azért imádkozunk, hogy Isten akarata úgy történjék meg a földön, ahogyan „a mennyben” történik meg, akkor nyilvánvalóan úgy tűnik, hogy Isten akarata másképp történik meg a mennyben, mint ahogy itt a földön szokott megtörténni. Akkor tehát létezik egy tökéletes isteni akarat „a mennyben”, és egy másik, tökéletlen isteni akarat a mi világunkban?

Továbbá. Jézus, aki a Miatyánknak ebben a részében a Káddist követi, és annak első két kívánságát (a te neved... a te országod...) átértelmezve átvesszi, e régi imádságban az „akaratom” szóval is találkozott, mégpedig ebben az összefüggésben: „a világban, amelyet akarata szerint teremtett”. A világ teremtésekor Isten nyilván szólhatott így: „Történjék meg az én akaratom!” A Miatyánk e kívánságának értelmezésében azonban eleve nem alkalmazható a teremtői akarat. Ha a pusztán tény, hogy a Káddis megemlíti Isten „akaratomát”, kézenfekvővé tette is a Mester számára, hogy bevegye ebbe az imába a „Történjék meg a te akaratom” kívánságot, az átvett gondolat akkor is ugyan-csak eltérő jelentést kapott volna.

Úgy tűnik, komoly zavarba kerültünk. Miféle isteni akaratra gondol a Miatyánk e kívánsága? Próbáljuk meg egy kicsinyített modell segítségével elképzelni a dolgot.

Mivel Jézus felfogása szerint Isten olyan hozzánk, mint egy apa, mi pedig mintegy a gyerekei vagyunk, nézzük meg, hogyan alakulhatnának a dolgok kicsiben, egy emberi apa és annak gyermekei között. Elmesélünk egy banális

kis történetet, amelyben kétszer használjuk a „Megtörtént az apa akarata” mondatot, és ezen egészen mást fogunk érteni az első és a második esetben. A történet így hangzik:

Egy apának volt egy sereg, meglehetősen neveletlen gyereke, akik reggeltől estig veszekedtek egymással. Így persze olykor-olykor szükség volt az apa hatalmi szavára, s amit ilyen hatalmi szóval elrendelt egyik vagy másik gyereke számára, annak meg kellett történnie. Ha az érintett gyerek követte az apa hatalmi szavát, azt lehetett mondani: *itt megtörtént az apa akarata*. A gyerekek vitái mégis folytatódtak, és senki sem volt nagyon elégedett, sem a gyerekek, sem az apa. Egy napon aztán csodaszerű módon úgy esett, hogy a gyerekek elhatározták, ettől az órától fogva nagyon kedvesek lesznek egymáshoz. És így is tettek. Ettől elégedettek és vidámak lettek, s az apa szintén elégedett és vidám volt. Azt mondta: „Jól van, kedves gyerekeim! Mindig is így akartam. Most úgy történnek a dolgok, ahogy nekem tetszik. Szép, ha az emberek ilyen gyerekei vannak.” Elmondhatjuk: *most megtörtént az apa akarata*.

Látjuk: E család korábbi, nem kielégítő állapota megfelel a mi jelenlegi világunknak, későbbi, boldog állapota pedig Isten eljövendő országának. Még ha alkalmilag (és nem is ritkán) előfordul is civakodó, veszekedő világunkban, hogy egy-egy ember életében érvényre jut Isten tanácsa, világunk állapota összességében nem olyan, amilyennek ő szeretné: nem az ő akarata szerint való. Isten országának tökéletes világában azonban minden magától úgy történik, ahogyan neki tetszik, ahogyan az ő akarata szerint való. Az „Isten akarata” kifejezés két egészen eltérő alkalmazása a következő: Amikor Isten befolyásolja egy ember gondolatait, és ebben sikert ér el, mivel az illető követi Isten (vagy lelkiismerete) tanácsát, akkor azt mondhatjuk: itt „Isten akarata történik meg”. Ha az emberek összessége úgy cselekszik, ahogyan ő kívánja, akkor is azt fogjuk mondani (s csak ekkor igazán joggal): „Isten akarata történik meg”, és ezen azt értjük, most minden ember magaviseletének örül, mert az oly szépen kifejezi az ő kívánságát.

Ily módon éppen az „amint a mennyben, úgy a földön is” kiegészítés teremti meg Jézus szavának világos értelmét: Bárcsak úgy történnek meg Isten akarata, ahogyan abban a másik világban, „a mennyben” már megtörténik – miközben a „menny” nagyjából azt a helyet jelölheti, ahol Isten gondolatainak ideális világa megvalósult. A földön még „el kell jönnie” ennek az állapotnak. A „Történjék meg a te akaratom” kívánság ennek értelmében ugyanazt jelenti, mint a Miatyánk megelőző, „Jöjjön el a te országod” kívánsága. Ha eljön a te országod, akkor megtörténik a te akaratom a földön, ahogyan „a mennyben” már megtörtént. És megfordítva: Ha a te akaratom megtörténik a földön, ahogy „a mennyben” mindig is megtörtént, akkor itt van a te országod. A két kívánság egy és ugyanaz.

Ezzel beigazolódik, hogy az emberen fordul, eljön-e Isten országa, vagy sem. A régi felfogás szerint, amely még a Káddisnak is alapul szolgált, Istennek szabadságában áll, hogy meghallgatja-e az ember kiáltását az ő országa után, vagy sem. Igen, szabadságában állna, hogy akkor is elhozza a földre, amikor az emberek még egyáltalán nem szolgáltak rá, mindazonáltal erre alighanem csak nehezen szánna rá magát. Jézus elképzelése szerint azonban

Isten nem a maga tetszése vagy isteni hangulata alapján fogja teljesíteni vagy visszautasítani az ő országa iránti vágyakozásunkat – ugyanis egyáltalán nem képes rá.

Hogyhogy nem képes rá? És mi van a mindenhatóságával? A mindenhatósághoz nincs köze ennek. De köze van ahhoz, hogy Isten nem válhat hűtlenné önmagához. Ha olyan emberek mondják el a „Jöjjön el a te országod, hogy aztán megtörténjék akaratom a földön” imakívánságot, akik egyáltalán nem gondolnak arra, hogy valaha is levessek önzésüket és könyörtelenségüket, akkor ennek semmi értelme sincs. Az imádkozó ember ilyen magatartása esetén a mennyei Atya akkor sem képes teljesíteni kívánságát, ha a legmélyebb áhítattal és a legnagyobb alázattal adja elő. Ha ennek ellenére teljesíténe, akkor feloldhatatlan ellentmondás keletkezne: hiszen országa, amelyben (ilyen feltétel mellett) még mindig a régi önzés uralkodna az emberek között, egyáltalán nem lenne az ő országa – s ennél fogva egyáltalán nem teljesítette volna az imádkozó kívánságát. Isten nem cselekedhet saját terve ellenében.

Jézus nem Istent szólítja fel, hanem az embereket. A tevékeny embertársi szeretetre, vagyis éppen arra a magatartásra szólítja fel őket, amely Isten országának előfeltétele. Az emberi apáról és veszekedő gyerekeiről szóló kis történetünkben egyik gyerek sem, a legokosabb és a legkedvesebb sem fog odamenni az apához, hogy megkérje: „Légy ismét jó, s hozd létre körülömben, valamint köztünk és közted a boldog családi életet, ahogyan te magad is kívánod azt!” Nem, a történetünkben szereplő apa arra vár, sőt meg *kell* várnia, míg veszekedő gyerekei észhez térnek. Újból és újból békülékenységre inti őket, mindegyiküket. De nem áll elő egy szép napon, hogy azt mondja: „Nos, elhatároztam, hogy béke lesz köztetek!” Nem határozhatja el gyerekei egyetértését. Csak *akkor* lesz köztük egyetértés, ha gyakorolják a testvéri szeretetet. Akkor viszont egyúttal egyetértésre jutnak az apjukkal is.

Jézus sem szólíthatja fel belső meggyőződéssel a mennyei Atyát: „Hozd létre a te országodat” (Káddis), csak azt mondhatja: „Jöjjön el te országod” (Miatyánk). Hiszen Jézus jó híre éppen ez: Isten országa *akkor* lesz „itt” (akkor mondhatjuk, hogy „eljött”), ha az emberek úgy viselkednek, hogy megtörténik Isten akarata a földön. Akkor béke uralkodik majd a földön, kicsiben és nagyban egyaránt.

Louis Kretz

Forrás: „Vater unser”. Das Christentum im Widerspruch zu Jesus, Walter-Verlag, Olten 1992, 57-62.67-74.

